

ZİKİR : Zikir, her işte Allah'ı hatırlamak, zihinde tutmak, yâd etmek, unutmamak ve anmak, kendini gafletten kurtarmak, kulun Allah'ı dille ve kalple anması anlamında Kur'an kaynaklı bir tasavvuf kavramıdır. Gaflet de Allah'ı unutmak demektir. Bütün tasavvuf büyükleri ve tarikat ricâli, zikri yollarının temel esası saymışlardır. Zikir, çeşitli türevleriyle Kur'an'da 250'den fazla yerde geçmektedir. Kur'an'ın bizzat kendisi ve emirleri birer zikirdir. Bu yüzden Kur'an bizzat kendisini ve namazı da zikir olarak adlandırmıştır. Mutasavvıflara göre gerçek zikir, Allah'ı şiddetle sevmek, O'ndan nasıl korkulmak gerekiyorsa öyle korkmak ve gaflet meydanından müşâhede semâsına yükselmektir. Ya da Mezkûr yani Allah'dan başkasını unutmaktır. Müzzemmil 73:8

Çünkü Allah "Unuttuğun zaman rabbını zikret! (hatırla)" (el-Kehf, 18/24) buyuruyor. Allah, Kur'ân-ı kerîmde Ra'd sûresi 30. âyetinde yine şöyle buyuruyor: "İyi bilin ki, kalpler, Allah'ın zikri ile itminâna, râhata kavuşur." Bakara sûresinin 152. âyet-i kerîmesinde ise şöyle buyrulmuştur: "(Kullarım!) Siz beni (tâat ile, beğendiğim işleri yapmak sûretiyle) zikrederseniz, ben de sizi (rahmet, mağfiret, ihsân ve tövbe kapılarını açmak sûretiyle) anarım." Kur'an'da iki tür zikir emri vardır: Mutlak ve mukayyed zikir. Kur'an'da herhangi bir kayıt belirtmeden mutlak mânâdave çok çok zikretmeyi emreden âyetler vardır. (bk. Âlü İmrân, 3/41; el-Ahzâb, 3/41; el-Cum'a, 62/10) Bunların emrettiği zikir, gafletin zıddı anlamındaki kalbî zikirdir. Allah'ın adının anılmasını emreden (el-Müzzemmil, 73/8); ed-Dehr, 76/25) âyetler ise kalbî mânâda zikre muvaffak olamayanlara dil ile zikretme kolaylığı sağlamakta ve bir bakıma kalbî zikre alıştırtma yaptırmaktadır. Zikirden maksad Allah'ı hiç unutmamak olduğuna göre zikrin efdal olanı kalbî ve hafî olanıdır. Ancak cehrî olarak yapılan zikirlerin herbirinin sâlikin durumuna göre ayrı özellikleri vardır. Tevhid zikrinin kalbi masivâdan temizlemede, lâfza-i celâl zikrinin kalbî zikre ermede ayrı bir yeri vardır. Bunlardan hangisinin kime ne kadar yararlı olacağını mürşid tayin eder.

Sünenü'l-Beyhekî'de geçen iki hadîs-i şerîfte de buyrulmuştur ki: "Derecesi en yüksek olanlar, Allah'ı zikredenlerdir.", "Allah'ı sevmenin alâmeti, O'nu zikretmeyi sevmektir."

Asr-ı saâdetde bizzât Hz. Peygamber'in toplu zikir yaptırdığını gösteren rivâyetler vardır. Ahmed b. Hanbel'in naklettiği bir olay şöyledir: "Şeddâd b. Evs anlatıyor: Hz. Peygamber'le beraber bir evde idik. Bize sordu: "İçinizde garib; yani ehl-i kitaptan bir kimse var mı?" Biz: "Hayır" dedik. Sonra kapıyı kapatmamızı emretti ve şöyle dedi. "Ellerinizi kaldırın ve Lâ ilâhe illallah deyin." Ellerimizi kaldırdık ve lâ ilâhe illallah dedik. Sonra Hz. Peygamber: "Allah'a hamdolsun. Yâ Rabbi, sen beni bu kelime ile gönderdin, bana bunu emrettin ve onda bana cenneti vaad ettin. Sen vaadinden dönmezsin." dedi. Sonra da şöyle buyurdu: "Sevinmez misiniz, Allah sizin

hepinizi afvetti."(Müsned, IV, 124) Bu hadiste geçtiği gibi insanların tevhid kelimesi veya başka ilâhî isimlerle zikretmek üzere bir araya gelmeleri sünnetteki uygulamaya uygundur. Toplu zikrin asr-ı saadetteki bir başka örneği Ebû Saîd el-Hudrî'den gelen bir rivâyette anlatılmaktadır. Bu rivâyete göre Allah Rasûlü birgün halka teşkil etmiş bulunan bir sahabe topluluğunun yanına vardı. Onlara niçin böyle oturduklarını sordu. Onlar da: "Kendilerine başta İslâm olmak üzere pekçok nimetler veren Allah'ı zikretmek için bir araya geldiklerini" anlattılar. Peygamberimiz tekrar: "Siz gerçekten sadece Allah'ı zikretmek için mi toplandınız?" diye ısrarla sorunca sahâbîler: "Vallahi sadece bu maksadla bir araya geldik." diye yemin ettiler.

İmâm-ı Rabbânî; "Her vakit, Allah'ı zikr etmek lâzımdır. Kalpte başka hiçbir şeye yer vermemelidir. Yerken, içerken, uyurken, gelirken, giderken hep zikir yapmalıdır." demiştir. Cübeyr bin Nüfeyr; "Her an, dilleriyle Allah'ı zikr edip, O'nu bir an unutmayanlardan herbiri, güler bir hâlde Cennet'e gireceklerdir." demektedir. Zikir, cehrî ve hafî olmak üzere iki kısımdır. Zikr-i cehrî, yüksek sesle Allah'ı anmak, zikr-i hafî ise, gizli olarak ve kalb ile Allah'ı hatırlamaktır.

Zikir hakkında daha detaylı bir açıklama için bakınız: "Zikr : Allah'ı Hatırlama"19.Yüzyılın Büyük Sufilerinden Kuşadalı İbrahim Halveti [K.S.]nin "Zikr Hakkındaki Görüşleri"

Tasavvufi pratikte mürşidin zikir tavsiyesi hakkında reel bir örnek sunuyoruz:"
İntisab ve Zikr Tarifi

EVRAD : İtiyad, alışkanlık hâlinde nâfile olarak devamlı yapılan ibâdet, tesbîh ve duâlara vird (çoğulu evrâd) denilir. İmâm-ı Gazâlî; "Duâ, zikir, Kur'ân-ı kerîm okuma ve tefekkür (mahlûklardaki ve kendi bedenindeki ince sanatları, düzenleri, birbirine bağlılıklarını düşünerek, Allah'ın büyüklüğünü anlaması, insanın günâhlarını hatırlayıp, bunlara tövbe etmesi lâzım geldiğini ibadetlerini ve tâatlerini düşünerek bunlara şükretmesi gerektiğini hatırına getirmesi), sabah namazından sonra, âhîret yolcusu kulun virdi olmalıdır." demiştir. Yine İmâm-ı Gazâlî; "Okunmalarında fazîlet olduğu bildirilen bâzı âyet-i kerîmeleri vird edininip, okumak da müstehaptır. Fâtihâ, Âyete'l-Kürsî ve Bekara sûresinin son iki âyeti (Âmener-Resûlü) bunlardandır. Kaylûle (öğleye doğru bir mikdâr uyumak da) gündüz virdlerindedir." demiştir.

Mâlik bin Dînâr ise şunları söylemiştir: "Bir gece uyuya kaldım ve evradımı yerine getirmedi. Rüyâmda birisi karşıma çıktı ve, okuryazarlığın var mı? dedi. Var, dedim. Şu yazıyı okur musun? dedi ve elime bir kâğıt parçası verdi. Kâğıtta; "Dünyânın geçici ve aldaticı nîmetleri, ölümsüz olarak yaşayacağın Cennet'in zevk ve safâsından seni alıkoymuştur. Yâni geçici olarak zevk aldığın bu uyku, ebedî

seâdetine yarayacak ibâdetine mâni olmuştur. Uyan, namaz kıl ve Kur'ân-ı kerîm oku. Zîra bunlar, uykudan hayırlıdır." yazılıydı."

EDEB : Her konuda haddini bilip, sınırı aşmamak, insanlara iyi muâmelede bulunmak, sünnet üzere yâni Rasûlullah efendimizin buyurduğu ve davrandığı gibi hareket etmek, hatâya düşmekten sakınılacak şey, terbiye, güzel ahlâka da edeb denir.

Abdullah bin Mübârek, âlimler, edeb hakkında çok şeyler söylediler. Bize göre edeb, insanın kendini tanımasıdır demiştir.

Ebü'l-Berekât Emevî Hakkârî; "Edep, kulun, Allah'a karşı vazîfelerini, vakitlerini nasıl değerlendireceğini, kendini O'ndan uzaklaştıran şeylerden nasıl korunacağını bilmesidir." demiştir.

İmâm-ı Rabbânî ise; "Edebe riâyet etmeyen hiç kimse, Allah'a kavuşamaz, yâni velî olamaz. Din büyüklerinin yolu baştan sona edeptir. Namazın sünnet ve edeplerinden birini gözetmek ve tenzîhî bir mekrûhtan sakınmak; zikir, fikirden (tefekürden) üstündür." buyurmuştur.

Şems-i Tebrîzî ise; "Âdemoğlunun edebden nasîbi yok ise, insan değildir. Âdemoğlu ile hayvan arasındaki fark budur. Gözünü aç ve bütün Allah'ın kelâmının mânâsı, âyet âyet edepten ibaret olduğunu gör." demiştir